
PAREIGŪNŲ KOMPETENCIJOS UŽKARDANT PREKYBĄ ŽMONĖMIS UKRAINOJE IR LIETUVOJE

Gediminas Bučiūnas¹

¹Vytauto Didžiojo Universitetas
Jonavos g. 66, LT-44318 Kaunas,
tel. +370 37 751044

¹Mykolo Romerio universitetas
Maironio g. 27, LT-44211 Kaunas,
tel. +370 37 281409

El. paštas: gediminas1967@gmail.com

Vilius Velička²

²Lietuvos policijos mokykla
Mokslo g. 2, Mastaičių k., Alšėnų sen., Kauno rajonas
tel. +370 700 60034

El. paštas: vilius.velicka@policija.lt

10.13165/PSPO-20-25-28

Anotacija. Vykstantys globalizacijos procesai Europoje, pasaulyje paskatino nemažą dalį gyventojų dėl vienokių ar kitokių priežasčių pakeisti sau įprastą gyvenamąją vietą ir vykti į kitas šalis dirbti. Susidariusia darbo rinkoje situacija, dalies žmonių socialiniu, ekonominiu pažeidžiamumu netruko pasinaudoti ir organizuoto nusikalstamumo atstovai. Finansinių veiksmų kovai su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu (toliau – FATF) darbo grupės, sudarytos Didžiojo septyneto sprendimu 1989 m. Paryžiaus susitikime, pateiktoje 2018 m. ataskaitoje apie finansines įplaukas iš prekybos žmonėmis nurodoma, kad 24.9 mln. žmonių 2016 m. buvo išnaudojami seksualiai ir priverstiniuose darbuose.¹

Prekyba žmonėmis – šiuolaikinė vergijos apraiška. Neretai jos aukos užverbuojamos, vežamos arba apgyvendinamos jėga, prievarta ar apgaule, yra išnaudojamos (taip pat ir seksualiai), verčiamos dirbti, teikti paslaugas, elgetauti, nusikalsti ar atiduoti organus. Tai šiurkštus individo laisvės ir orumo pažeidimas, sunkios formos nusikaltimas.² Prekyba žmonėmis yra vienas iš pagrindinių organizuoto nusikalstamumo finansinių įplaukų šaltinių. Gautas pelnas naudojamas kitiems nusikalstamiems tikslams pasiekti.³ Todėl kova su prekyba žmonėmis jau seniai yra vienas iš Lietuvos ir Ukrainos vyriausybių veiklos prioritetų. Vienas iš svarbių elementų sėkmingai užkardant prekybą žmonėmis ir atskleidžiant prekybos žmonėmis atvejus yra policijos, valstybės sienos apsaugos ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnų kompetencija šioje srityje. Peržvelgus Lietuvoje ir Ukrainoje publikuotus mokslo darbus dėl prekybos žmonėmis, nebuvo aptinka tyrimo dėl teisėsaugos pareigūnų kompetencijos veiksnio prekybos žmonėmis tyrimuose, įskaitant ir lyginamuoju aspektu. Tai paskatino šio straipsnio autorius atlikti lyginamąjį mokslinį tyrimą dėl pareigūnų kompetencijos kovojant su prekyba žmonėmis ir palyginti šių šalių pastangas kovojant su prekyba žmonėmis.

---

¹ FATF report on Financial flows from human trafficking July 2018, P. 9. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 20 d.] prieiga per internetą <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Human-Trafficking-2018.pdf>

² Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m./COM/2012/0286 final */. P. 2 [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 20 d.] prieiga per internetą

³ Sirgedienė R. Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo problemos administracinėje teisėje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius. 2014. P. 10.

Siekiant pasiekti tyrimo tikslą, buvo atlikta policijos pareigūnų Lietuvoje ir policijos / pasienio apsaugos tarnybos / muitinės pareigūnų Ukrainoje struktūrizuota apklausa pagal parengtą klausimų sąrašą dėl prekybos žmonėmis problematikos. Šiuo tyrimu siekta palyginti dviejų šalių pareigūnų žinias, poreikius prekybos žmonėmis srityje, identifikuoti problemines sritis, su kuriomis susiduria policijos / kitų teisėsaugos institucijų pareigūnai, atlikdami tiek prekybos žmonėmis prevenciją, tiek ikiteisminį tyrimą dėl prekybos žmonėmis atvejų. Analizuojant apklausų metodu gautus rezultatus, buvo įvertintas ir palygintas tiek Ukrainos, tiek Lietuvos teisėsaugos institucijų pareigūnų (daugiausiai policijos) pasirengimas laiku ir efektyviai užkardyti prekybos žmonėmis užuomazgas ir išsamiai per kuo trumpesnę laikotarpį ištirti jau įvykusius prekybos žmonėmis atvejus. Taip pat siekiant įvertinti prekybos žmonėmis Lietuvoje ir Ukrainoje situaciją, buvo nagrinėjami moksliniai straipsniai, Jungtinių Amerikos Valstijų parengtos ataskaitos dėl prekybos žmonėmis padėties pasaulyje ir kitų tarptautinių institucijų bei organizacijų dokumentai, susiję su prekyba žmonėmis.

Atsižvelgiant į tyrimo metu gautus ir apibendrintus rezultatus, identifikuojamos probleminės sritys kovoje su prekyba žmonėmis teisėsaugos institucijų pareigūnų kompetencijų kontekste, pateikiami pasiūlymai, kaip pakelti teisėsaugos pareigūnų pasirengimo lygį kovojant su minėtu socialiniu reiškiniu.

Pagrindinės sąvokos: prekyba žmonėmis, prevencija, ikiteisminis tyrimas, teisėsaugos institucijų pareigūnas.

ĮVADAS

Kiekvieno žmogaus gyvybė reikalauja besąlygiškos pagarbos. Žmogaus gyvybės nelygstama vertė akcentuojama daugelio pasaulio šalių pagrindiniame įstatyme – Konstitucijoje, kurioje atskiru straipsniu reglamentuojama žmogaus gyvybės, kaip vienos didžiausių vertybių Visatoje, apsauga. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 str. skelbia, kad „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“⁴. Taip pat ne mažiau svarbi nagrinėjamame kontekste yra žmogaus socialinių, ekonominių teisių apsauga, nes pažeidus vienos rūšies žmogaus teises, pvz., į saugias darbo sąlygas, į sveikatą, iškyla reali grėsmė ir kitoms žmogaus teisėms, pvz., žmogaus teisei į sveikatą ir gyvybę. Prekyba žmonėmis gali būti pačių įvairiausių formų ir, kintant socialinėms bei ekonominėms aplinkybėms, keičiasi pati⁵. Lietuvos Respublika ir Ukraina⁶ yra pasirašiusios ir ratifikavusios pagrindinius tarptautinius teisės aktus, skirtus apsaugoti įvairias žmogaus teises. Vienas iš fundamentalių tarptautinių teisės aktų, skirtų žmogaus socialinių, ekonominių teisių apsaugai, yra tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Minėto pakto 6 str. nurodoma, kad „1. Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta teisę į darbą, apimančią kiekvieno žmogaus teisę gauti galimybę užsidirbti

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos aidas, 1992-11-10, Nr. 220-0.

⁵ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m./ * COM/2012/0286 final */. P. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 20 d.] prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52012DC0286>

⁶ Melnyk A. Trafficking in Human Beings in Ukraine. DCAF. Migration and Security Sector Paper Series. 2014. P. 16.

pragyvenimui darbu, kurių jis laisvai pasirenka arba kurių dirbti jis laisvai sutinka, ir imasi reikiamų priemonių šiai teisei apsaugoti. 2. Priemonės, kurių kiekviena valstybė, šio Pakto Šalis, imasi šiai teisei visiškai įgyvendinti, apima techninį ir profesinį orientavimą ir mokymo programas, strategiją ir metodus, taikomus siekiant tolygios ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros ir visiško bei produktyvaus užimtumo, kad būtų apsaugotos asmens pagrindinės politinės ir ekonominės laisvės.“⁷

Valstybė, siekdama apsaugoti svarbiausius teisinius gėrius, įsteigia atitinkamas institucijas. Viena iš tokių institucijų tiek Lietuvos Respublikoje, tiek Ukrainoje yra policija, kurios veiklą reglamentuojančiame įstatyme rasime nuostatas, įpareigojančias policiją užtikrinti asmens, visuomenės saugumą. Pvz., Lietuvos Respublikos policijos įstatymo (toliau – Policijos įstatymas) 5 str. 1 d. 2 p. įtvirtintas vienas iš policijos uždavinių – asmens, visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos užtikrinimas⁸. Analogiška nuostata yra įtvirtinta ir Ukrainos nacionalinės policijos veiklą reglamentuojančiame įstatyme. Siekiant įvykdyti išskeltus uždavinius, policijos pareigūnams, kitų teisės saugos institucijų pareigūnams suteikiami įgaliojimai, kurie be atitinkamos pareigūnų (toliau – pareigūnų) kompetencijos, jų paruošimo vykdyti specifines užduotis (šiuo atveju – prekybos žmonėmis srityje) yra tik žodžiai.

Šio tyrimo autoriai atlikdami struktūruotą interviu, pasitelkę mokslinius tyrimo metodus, atskleidė faktorius, turėjusius įtakos pareigūnų kompetencijoms užkardant ir tiriant prekybos žmonėmis atvejus. Šio lyginamojo tyrimo metu gautos išvados galės pasitarnauti geresniam pareigūnų pasirengimui kovai su minėtu socialiniu reiškiniu ir dvidešimt pirmojo amžiaus gėda – žmonių vergove.

Tyrimo tikslai:

- išanalizuoti bendrą situaciją dėl prekybos žmonėmis Lietuvoje ir Ukrainoje;
- atlikti Lietuvos ir Ukrainos teisės saugos pareigūnų kompetencijos pakankamumą tiriant prekybos žmonėmis atvejus lyginamąjį tyrimą apklausų būdu;

Tyrimo objektas – Lietuvos Respublikos ir Ukrainos veiksmų dėl prekybos žmonėmis įvertinimas, šių šalių institucijų vykdyti mokymai ir pareigūnų kompetencijos užkardant bei tiriant prekybos žmonėmis atvejus.

Tyrimo sprendžiami uždaviniai:

⁷ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3290.

⁸ Lietuvos Respublikos Policijos įstatymas. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 28 d.] prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111665/asr>

-
- apžvelgti tarptautinių institucijų parengtas ataskaitas dėl prekybos žmonėmis padėties ir vykdytų mokymų Lietuvoje ir Ukrainoje;
  - išanalizuoti pareigūnų kompetencijas užkardant bei tiriant prekybos žmonėmis atvejus;
  - išanalizuoti pareigūnų pasirengimą identifikuoti galimas prekybos žmonėmis užuomazgas, jas efektyviai užkardyti ir, esant teisiniam pagrindui, išsamiai ir laiku ištirti prekybos žmonėmis atvejus;
  - atskleisti problemas, turinčias įtakos pareigūnų kompetencijai prekybos žmonėmis kontekste;
  - identifikuoti problemas, turinčias įtakos pareigūnų pasirengimui kovoje su prekyba žmonėmis
  - pateikti pasiūlymus, kaip ir kokiais būdais tobulintinas pareigūnų rengimas siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis;

Tyrimo metodai. Dokumentų analizė, struktūruota apklausa, loginis, dedukcinis, indukcinis, lyginamasis, gramatinis.

Tyrimo metu buvo analizuojamos Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtos ataskaitos apie prekybos žmonėmis situaciją šalyse ir ekspertų parengtos ataskaitos dėl Europos Tarybos Konvencijos veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimo Lietuvoje ir Ukrainoje. Taip pat šio tyrimo metu 2019 m. vasario–kovo mėn. buvo atlikta struktūruota apklausa raštu pagal parengtą klausimų sąrašą. Apklausoms atlikti atsitiktine tvarka buvo pasirinkta 30 Lietuvos Respublikos pareigūnų ir 30 Ukrainos pareigūnų (toliau – respondentai), vienokia ar kitokia forma dalyvavusių užkardant ir tiriant prekybos žmonėmis atvejus. Prieš atliekant apklausas, respondentams buvo atskleistas šio tyrimo tikslas, iškelti uždaviniai, respondentai supažindinti su klausimynu. Respondentams sutikus dalyvauti apklausoje, jiems buvo išdalintas klausimynas, kurį sudarė devyni klausimai. Respondentai pateikė atsakymus į klausimus.

Kiti šiame tyrime minimi moksliniai tyrimo metodai buvo naudojami pareigūnų apklausos klausymo parengimui, išanalizuoti apklausos metu gautus atsakymus, apibendrinti kartu su kita informacija gauta iš mokslinės literatūros, teisės aktų analizės bei suformuluoti tyrimo išvadas.

TYRIMAS IR JO REZULTATŲ ANALIZĖ

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.“⁹ Baudžiamojo proceso teisės normos yra pagrindas įgyvendinti materialinę teisę, šiuo atveju baudžiamosios teisės normos ir abi šios teisės šakos negali egzistuoti viena be kitos. Baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis tiek Ukrainoje, tiek Lietuvos Respublikoje numatyta baudžiamajame kodekse. Tiriant prekybą žmonėmis susiduriama su daugeliu veiksnių, turinčių įtakos baudžiamojo proceso paskirties realizavimui, pvz., tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose efektyvumas, nukentėjusiųjų noras bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis, bendradarbiavimas tarp nevyriausybinų organizacijų ir teisėsaugos institucijų ir daugelis kitų aspektų, lemiančių sėkmingą ikiteisminio tyrimo atlikimą. Ne ką mažiau svarbi yra ir nusikalstamų veikų prevencija, kuriai ne visada skiriama pakankamai dėmesio. Juk prekyba žmonėmis, pagal Organizuoto nusikalstamumo apžvalgos ataskaitą, yra viena iš pelningiausių organizuotų grupių veiklos sričių, atnešanti milijardus JAV dolerių pelno¹⁰, kurio dalis taip pat patenka į teroristinių organizacijų rankas.

Autoriai, atlikdami tyrimą, savo dėmesį sutelkia į pareigūnų kompetencijas tiek prekybos žmonėmis prevencijoje, tiek jau atliekant ikiteisminį tyrimą. Tai vienas iš svarbiausių veiksnių efektyviai kovoti su prekyba žmonėmis greta tinkamų teisinių instrumentų. Juk pareigūnai, atlikdami savo tiesiogines pareigas, vieni iš pirmųjų gali identifikuoti galimus rizikos faktorius prekybai žmonėmis kilti, o atlikdami ikiteisminį tyrimą – surinkti patikimus, abejonių nekeliančius duomenis, kurie leistų patraukti baudžiamojon atsakomybėn prekybos žmonėmis kaltininkus ir perduoti juos teismui.

Sutinkamai su Jungtinių Tautų Organizacijos agentūros parengta ataskaita apie prekybą žmonėmis, galima sąlyginai išskirti šalis donores, iš kurių prekybos žmonėmis aukos yra kilusios / atvyko, ir šalis recipientes, į kurias prekybos žmonėmis aukos pateko ir buvo išnaudojamos. Tiek Lietuvos Respublika, tiek Ukraina yra priskiriamos prie šalių, iš kurių

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341.

¹⁰ Final report of OCP Organized crime portfolio. From illegal markets to legitimate businesses: the portfolio of organized crime in Europe. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 28 d.] prieiga per internetą https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GLOTiP_2018_BOOK_web_small%20%281%29.pdf Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m./ * COM/2012/0286 final */P. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 28 d.] prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52012DC0286>.

prekybos žmonėmis aukos yra kilusios / atvyko.¹¹ Tai ir yra atsakymas, kodėl šiame tyrime buvo pasirinktos būtent minėtos šalys (nepaisant daugelio kitų panašumų tarp šalių).

Siekiant nustatyti, ar Lietuvos ir Ukrainos teisėsaugos pareigūnai yra tinkamai pasirengę kovoti su prekyba žmonėmis, analizuosime Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtas ataskaitas apie prekybos žmonėmis situaciją šalyse¹². Šiose ataskaitose valstybės klasifikuojamos į keletą grupių¹³:

1 grupė – valstybės, kuriose laikomasi minimalių prekybos žmonėmis aukų apsaugos standartų;

2 grupė – valstybės, kuriose nėra tinkamai laikomasi minimalių prekybos žmonėmis aukų apsaugos standartų, tačiau Vyriausybės stengiasi gerinti situaciją.

2 grupės stebėjimo sąrašas – valstybės, kuriose nėra laikomasi minimalių prekybos žmonėmis aukų apsaugos standartų ir Vyriausybės stengiasi gerinti situaciją, tačiau prekybos mastai dideli arba žymiai didėja, nėra pakankamai aiškių duomenų, kurie rodytų, kad valstybės pastangos gerinti situaciją yra nukreiptos į ateitį, priemonės suplanuotos kitam laikotarpiui.

3 grupė – valstybės, kuriose nesilaikoma minimalių prekybos žmonėmis aukų apsaugos standartų.

Analizuojant 10 metų laikotarpio duomenis, Lietuva 2010 ir 2011 m. buvo priskiriama 1 grupei, tačiau nuo 2012 m. situacija pablogėjo ir Lietuva iki 2015 m. buvo priskiriama 2 grupei, nuo 2016 m. iki dabar Lietuva vėl priskiriama 1 grupei.

Ukraina nuo 2010 iki 2012 m. buvo priskiriama 2 grupei, 2013 m. situacija pablogėjo ir Ukraina iki 2017 m. jau buvo priskiriama prie valstybių, esančių 2 grupės stebėjimo sąrašė, nuo 2018 m. situacija pagerėjo ir Ukraina vėl priskiriama 2 grupei.

Apžvelgus valstybių reitingus matyti, kad 2020 m. Lietuva priskiriama 1 grupei, o Ukraina – 2 grupei. 2012 m. abi šalys turėjo vienodus reitingus ir buvo toje pačioje 2 grupėje. Stebimas valstybių reitingų svyravimas dešimties metų laikotarpiu. Lietuva iš 1 grupės nusileido į 2 grupę ir po trejų metų vėl pakilo į 1 grupę. Ukraina iš 2 grupės nusileido į 2 stebėjimo sąrašo grupę ir po ketverių metų vėl pakilo į 2 grupę.

¹¹ UNODC Global report on trafficking in persons 2018. P. 44. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 28 d.] prieiga per internetą

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GLOTiP_2018_BOOK_web_small%20%281%29.pdf

¹² Trafficking in persons report 18 th edition. June 2018., Trafficking in persons report 19 th edition. June 2019., Trafficking in persons report 20 th edition. June 2020

¹³ Bazylevas I., Pajaujis V. Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas. Mokslo studija. Vilnius. 2015. P. 4.

Apžvelgus Lietuvos ir Ukrainos valstybių reitingus prekybos žmonėmis sferoje, toliau nagrinėsime pareigūnų mokymų ir jų turimų kompetencijų situaciją. Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtose ataskaitose didelis dėmesys skiriamas pareigūnų mokymui ir jų kvalifikacijai. Pavyzdžiui, dar 2012 m. ataskaitoje¹⁴ apie situaciją Lietuvoje be kitų trūkumų buvo nurodyti ir šie: „nevisiškai buvo užtikrinti teisėsaugos pareigūnų, prokurorų, teisėjų veiksmingų mokymų principai“. 2013 m. ataskaitoje¹⁵ pateiktos panašios rekomendacijos dėl mokymų: „užtikrinti, kad teisėsaugos pareigūnai, prokurorai, teisėjai būtų veiksmingai mokomi kovos su prekyba žmonėmis principų ir kad kovos su prekyba žmonėmis modulis būtų integruotas į pagrindinį policijos pareigūnų mokymą“. Panašūs trūkumai nustatyti ir kitų metų ataskaitose. Peržiūrėję Ukrainai skirtas rekomendacijas matome panašias kaip ir Lietuvoje tendencijas dėl mokymų.

Apžvelgus Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtas ataskaitas apie prekybos žmonėmis situaciją, toliau analizuojamos GRETA (anglų kalba – Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings, toliau GRETA)¹⁶ ekspertų parengtos ataskaitos, susijusios su Europos Tarybos Konvencija dėl veiksmų prieš prekybos žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje ir Ukrainoje.

Šiose ataskaitose didelis dėmesys skiriamas ir specialistų mokymams. Pirmojo vertinimo etapo 2015 m. ataskaitoje¹⁷ kalbama apie Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje ir rekomenduojama: „GRETA mano, kad Lietuvos institucijos turėtų dėti daugiau pastangų užtikrinant periodinius atsakingų specialistų (ypač policijos pareigūnų, prokurorų, teisėjų, darbo inspektorių, vaikų teisių specialistų, socialinių darbuotojų, medikų, kurie gali teikti pagalbą aukoms) mokymus siekiant prekybos žmonėmis užkardymo. Atsakingos institucijos, bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO), turėtų parengti mokymų programas, kurias padėtų gilinti atsakingų

¹⁴ Bazylevas I., Pajaujis V. Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas. Mokslo studija. Vilnius. 2015. P. 42.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ GRETA sudaro 15 nepriklausomų ir nešališkų ekspertų, kurie yra renkami dėl savo kompetencijos žmogaus teisių srityje, pagalbos ir apsaugos aukoms bei veiksmų, nukreiptų prieš prekybą žmonėmis, srityje ir dėl savo profesinės patirties Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (toliau Konvencija) srityse. GRETA vertina, kaip valstybės įgyvendina Konvenciją, vadovaudamasi nustatyta procedūra. GRETA vertinimo ataskaitos yra informacijos, surinktos iš įvairių šaltinių, rezultatas. Jose yra kiekvienos valstybės situacijos analizė dėl veiksmų, kurių buvo imtasi siekiant kovoti su prekyba žmonėmis bei pasiūlymai dėl to, kaip konkreči valstybė galėtų sustiprinti Konvencijos įgyvendinimą bei spręsti nustatytas problemas.

¹⁷ Ataskaita Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje. Pirmasis vertinimo etapas Patvirtinta 2015 m. kovo 20 d. Paskelbta 2015 m. birželio 5 d. P. 40. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 28 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/168070d6c7>.

specialistų žinias ir tobulinti įgūdžius, kaip nustatyti prekybos žmonėmis aukas, kaip joms padėti ir jas apsaugoti (taip pat ir baudžiamojo proceso metu), padėti joms gauti kompensaciją ir užtikrinti prekeivių žmonėmis baudžiamumą. Antrojo vertinimo etapo 2019 m. ataskaitoje¹⁸ apie Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje GRETA jau palankiai vertina įvairių sričių specialistų mokymus, susijusius su skirtingais prekybos žmonėmis aspektais. GRETA mano, kad Lietuvos institucijos turi integruoti mokymus dėl prekybos žmonėmis užkardymo į pareigūnų rengimo programas, tęsti periodinius mokymus policijos pareigūnams, prokurorams, teisėjams, teisininkams, prieglobstį organizuojantiems pareigūnams, darbo inspektoriams, socialiniams darbuotojams, vaikų apsaugos specialistams, mokytojams ir sveikatos priežiūros specialistams. Mokymuose turėtų būti atsižvelgiama į naujas tendencijas ir teisėkūros pokyčius, o jų tikslas – sustiprinti prekybos žmonėmis prevenciją, palengvinti aukų identifikavimą, pagerinti jų apsaugą ir gauti kompensaciją bei didinti prekybos žmonėmis tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo veiksmingumą.

Apžvelgus situaciją Lietuvoje, toliau bus nagrinėjama Ukrainos situacija. Pirmojo vertinimo etapo 2014 m. ataskaitoje¹⁹ apie Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Ukrainoje rekomenduojama imtis veiksmų, kad specialistai būtų periodiškai mokomi, kaip užkardinti prekybą žmonėmis. Tarp tokių specialistų buvo paminėti teisėsaugos pareigūnai, prokurorai, teisėjai, darbo inspektorai, vaikų teisių apsaugos specialistai, socialiniai ir medicinos darbuotojai. Antrojo vertinimo 2018 m. ataskaitoje apie Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Ukrainoje²⁰ GRETA jau palankiai vertina Ukrainos valdžios institucijų, NVO ir tarptautinių organizacijų pastangas mokyti atitinkamus specialistus Ukrainoje. GRETA mano, kad valdžios institucijos turėtų išplėsti specialistų, kuriems turėtų būti taikomas tokio pobūdžio mokymas, ratą. Mokymai turėtų būti skirti darbo inspektoriams, sveikatos priežiūros specialistams ir socialiniams darbuotojams bei užtikrinama, kad su žmonėmis susiję mokymai būtų įtraukti į

¹⁸ Ataskaita Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje. Antrasis vertinimo etapas Patvirtinta 2019 m. kovo 22 d. Paskelbta 2019 m. birželio 21 d. P. 11. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/greta-2019-08-fgr-lithuania-en/1680950076>.

¹⁹ Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. First evaluation round. Adopted 4 July 2014. Published 19 November 2014.. P. 24.

²⁰ Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018.. P. 14. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>.

pagrindines policijos pareigūnų, sienos apsaugos tarnybos, prokurorų, teisėjų, teisininkų, valstybinės migracijos tarnybos darbuotojų ir vietos valstybės administracijų bei socialinės pagalbos centrų darbuotojų mokymo programas. Mokymų tikslas – sustiprinti aukų identifikavimą ir apsaugą, pagerinti baudžiamojo persekiojimo ir apkaltinamųjų nuosprendžių veiksmingumą ir garantuoti aukoms teisę į veiksmingą kompensaciją.

Kaip matome, GRETOS pateiktos rekomendacijos dėl mokymų Lietuvai ir Ukrainai labai panašios.

Toliau bus nagrinėjami Lietuvoje ir Ukrainoje vykdyti kvalifikacijos kėlimo mokymai valstybės pareigūnams, dirbantiems prekybos žmonėmis srityje.

Pradžioje apžvelgsime Lietuvos pareigūnų mokymų situacija. 2018 m. ataskaitoje²¹ nurodyta, kad policija 2017 m. organizavo 3 prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimui skirtus seminarus, kuriuose dalyvavo 55 policijos pareigūnai. Valstybės sienos apsaugos tarnyba organizavo 2 prekybos žmonėmis skirtus seminarus, kuriuose dalyvavo 43 pasienio pareigūnai. Nacionalinė teismų administracija organizavo 2 mokymus 82 teisėjams ir teismo asistentams. 2019 m. ataskaitoje²² nurodyta, kad Lietuvos policija organizavo mokymus, kuriuose dalyvavo 30 policijos pareigūnų. Minėti pareigūnai buvo mokomi, kaip atlikti ikiteisminius tyrimus dėl prekybos žmonėmis. Taip pat buvo organizuota konferencija ir mokymai, kuriuose dalyvavo 72 teisėjai ir 33 specializuoti prokurorai. Valstybės sienos apsaugos tarnyba organizavo mokymus 36 pareigūnams. Be to, Vidaus reikalų ministerija organizavo seminarus penkiose savivaldybėse dėl prekybos žmonėmis užkardymo ir juose dalyvavo 220 vietinių savivaldybių darbuotojų ir teisėsaugos pareigūnų. Naujovė buvo ta, kad mokymuose vietos savivaldybių darbuotojai dalyvavo kartu su policijos pareigūnais ir kartu sprendė problemas, iškylančias dėl prekybos žmonėmis.

2020 m. ataskaitoje²³ nurodyta, kad generalinė prokuratūra surengė 4 kovos su prekyba žmonėmis mokymus, kuriuose dalyvavo 30 specializuotų prokurorų, o teismų administracija surengė kovos su prekyba žmonėmis mokymus 27 teisėjams. Valstybės sienos apsaugos tarnyba surengė mokymus 53 valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams. Vidaus reikalų

²¹ Trafficking in persons report. June 2018, P. 277. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/282798.pdf>.

²² Trafficking in persons report. June 2019, P. 298. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-Trafficking-in-Persons-Report.pdf>.

²³ Trafficking in persons report 20 th edition. June 2020. P. 506. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>.

ministerija surengė kovos su prekyba žmonėmis mokymus daugiau nei 200 teisėsaugos pareigūnų penkiuose miestuose. Minėtoje ataskaitoje pateiktos rekomendacijos susijusios su mokymais ir kvalifikacijos tobulinimu, labai panašios į GRETA pateiktas rekomendacijas, būtent organizuoti tyrėjams ir prokurorams mokymus dėl prekybos žmonėmis atvejų, suteikti žinių, kaip surinkti įkalčius, kaip veiksmingiau ištirti tokio pobūdžio bylas, kaip geriau apsaugoti nukentėjusius asmenis tiek ikiteisminio tyrimo, tiek ir teismo nagrinėjimo metu. Taip pat ataskaitoje pateiktos rekomendacijos padidinti pastangas efektyviai ištirti ir veiksmingai patraukti baudžiamojon atsakomybėn nusikaltimus padariusius asmenis, atkreipiant ypatingą dėmesį į prekybą žmonėmis dėl seksualinio išnaudojimo ir išnaudojimo priverstiniam darbui.

Toliau gilinsimės į Ukrainos pareigūnų mokymų situaciją. 2018 m. ataskaitoje²⁴ nurodyta 2017 m. Ukrainos Vyriausybė padidino mokymų, kuriuose dalyvavo teisėjai, prokurorai, teisėsaugos pareigūnai ir kiti pareigūnai, skaičių. Didinant mokymų skaičių ženkliai prisidėjo Socialinės politikos ministerija (JTP), kuri, bendradarbiaudama su tarptautine organizacija, sukūrė interaktyvų e. mokymosi modulį, skirtą prekybos žmonėmis aukoms atpažinti ir suteikti pagalbą²⁵. GRETA ataskaitoje²⁶ nurodyta, kad 2014–2017 m. nevyriausybinė organizacija „La Strada – Ukraina“ ir Nacionalinis instruktorių tinklas vedė 1 242 teminius mokymus, kuriuose dalyvavo 43 390 specialistų: socialiniai darbuotojai, pedagogai, teisinės pagalbos centrų ir įdarbinimo centrų darbuotojai. 2015–2017 m. nevyriausybinė organizacija „La Strada – Ukraina“, bendradarbiaudama su Nacionaline policija, vedė 33 paskaitas kovos su prekyba žmonėmis ir smurto šeimoje prevencijos temomis. Šiose paskaitose dalyvavo 670 Kovos su prekyba žmonėmis departamento pareigūnų. Vidaus reikalų ministerijos Nacionalinėje akademijoje buvo organizuoti mokymai, kuriuose dalyvavo 100 Kovos su prekyba žmonėmis departamento teritorinių padalinių pareigūnų. Šie mokymai buvo remiami Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (toliau ESBO). Taip pat buvo organizuoti mokymai kovos su prekyba žmonėmis padalinių pareigūnams, kuriuose dalyvavo 30 tyrėjų, 30 prokurorų, 20 teismo pareigūnų ir 30 pasieniečių. Socialinės politikos ministerija, Nacionalinė policija ir

²⁴ Trafficking in persons report. June 2018, P. 434-437. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 14 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/282798.pdf>.

²⁵ Trafficking in persons report. June 2018, P.435-436. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 14 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/282798.pdf>.

²⁶ Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018.. P. 11-14. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 12 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>.

Aukštasis specializuotas civilinių ir baudžiamųjų bylų teismas, bendradarbiaudami su generaline prokuratūra, vykdė mokymus pagal projektą „Baudžiamojo persekiojimo už prekybą žmonėmis stiprinimas“. Šis projektas buvo remiamas ESBO. Socialinės politikos ministerija, bendradarbiaudama su Tarptautine migracijos organizacijos tarnyba (toliau – TMO), surengė mokymo sesiją „Prekybos žmonėmis aukų nustatymas“ 25 vyriausybinių kontaktinio centro darbuotojams. Buvo surengti 8 seminarai, kurių temos: „Ukrainos teisėsaugos institucijų gebėjimų stiprinimas kovojant su prekyba žmonėmis stiprinant nacionalinį sąveikos mechanizmą, teikiant pagalbą aukoms“ ir „Praktiniai teisės aktų taikymo kovojant su prekyba žmonėmis aspektai“. Šiuose seminaruose dalyvavo teisėjai iš 8 regionų. Socialinės politikos ministerija, bendradarbiaudama su Europos Taryba, surengė mokymus, susijusius su finansiniais tyrimais dėl prekybos žmonėmis atvejų. Šiuose mokymuose dalyvavo 50 teisėsaugos pareigūnų, prokurorų, teisėjų ir vidaus reikalų ministerijos pareigūnų. Socialinės politikos ministerija organizavo mokymo sesiją „Kova su prekyba vaikais ir aukų teisių gynimas“ 25 tarnybų vadovams. Profesinio mokytojų rengimo švietimo programos apima teminius kursus, susijusius su prekybos žmonėmis prevencija, komerciniu seksualiniu vaikų išnaudojimu ir prievarta prieš vaikus bei vaiko saugumo internete klausimais. 2019 m. ataskaitoje²⁷ nurodyta, kad į Ukrainos Nacionalinės teisėjų mokyklos programą buvo įtrauktos mokymų temos apie prekybos žmonėmis bylų nagrinėjimo ypatumus. Ukrainos Vyriausybė, gavusi tarptautinį finansavimą, aktyviai tęsė mokymus teisėjams, prokurorams ir teisėsaugos pareigūnams. GRETA ataskaitoje²⁸ nurodyta, kad mokymai teisėjams, be kita ko, apima nusikaltimų kvalifikavimą pagal Ukrainos BK 149 straipsnį ir jų atskyrimą nuo kitų nusikaltimų, teismų praktinius BK 149 straipsnio taikymo aspektus, įrodymų teikimą baudžiamajame procese prekybos žmonėmis bylose, etinius aspektus, teismo procesą, užtikrinant baudžiamojo proceso dalyvių saugumą, kompensacijas ir žalos atlyginimą bei civilinius ieškinius baudžiamajame procese. 2018 m. buvo tęsiami mokymai teisėsaugos pareigūnams pagal projektą „Kova su prekyba žmonėmis: interaktyvus mokymo kursas teisėsaugos pareigūnams Ukrainoje“. Šiuos mokymus organizavo tarptautinės organizacijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada Ukrainoje. Mokymai vyko Charkove, Lvove, Lucke,

²⁷ Trafficking in persons report. June 2019, P.475-478. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-Trafficking-in-Persons-Report.pdf>.

²⁸ Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018.. P. 11-14. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>.

taip pat Stokholme ir Budapešte. 2020 m. ataskaitoje²⁹ nurodyta, kad Ukrainos Vyriausybė, gavusi tarptautinį finansavimą, su partneriais tęsė teisėjų, prokurorų, teisėsaugos pareigūnų mokymus. Generalinė prokuratūra ir Nacionalinė policija įtraukė kovos su prekyba žmonėmis temas į savo profesinio mokymo programas, o Valstybės sienos apsaugos tarnyba savo darbuotojams sukūrė naują internetinį nuotolinio mokymo kursą. Ukrainos pareigūnai taip pat visus metus dalyvavo tarptautiniuose mokymuose ir kovos su prekyba žmonėmis forumuose. Nacionalinė prokurorų akademija organizavo mokymus tema „Procedūrinė BPK priežiūra ikiteisminiame tyrime dėl prekybos žmonėmis nusikaltimų“. GRETA ataskaitoje³⁰ pažymima, kad darbo inspektoriai iš prekybos žmonėmis užkardymo mokymo negavo reikiamų žinių, kurias galėtų panaudoti nustatant prekybos žmonėmis dėl darbo išnaudojimo aukas. Be to, Luhansko regiono (regiono dalyje, kontroliuojamoje Ukrainos vyriausybės) vaikų socialinės ir psichologinės rehabilitacijos centro atstovai GRETA informavo, kad atitinkamų institucijų darbuotojams nėra mokymų apie prekybą žmonėmis, nes tokie mokymai buvo daugiausia organizuojami Kijeve ir buvo prieinami tik ribotam skaičiui darbuotojų.

Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtose ataskaitose pateiktos rekomendacijos, susijusios su mokymais ir kvalifikacijos tobulinimu, labai panašios į GRETA pateiktas rekomendacijas Ukrainai: tobulinti teisėsaugos, prokurorų ir teisėjų mokymus tiriant ir patraukiant baudžiamojon atsakomybėn už prekybą žmonėmis. Mokymų metu didesnis dėmesys turi būti skiriamas išnaudojimo priverstiniam darbui atvejams, įrodymų surinkimui, kurie patvirtintų nukentėjusiųjų parodymus. Taip pat turi būti labiau atsižvelgiama į nukentėjusių asmenų ir liudytojų apsaugą, kad būtų išvengta bauginimo teisinių procedūrų metu, bei kokybės požiūriu gerinami pareigūnų mokymai, kurie suteiktų žinių, kaip geriau identifikuoti prekybos žmonėmis aukas.

Apibendrinant informaciją apie mokymus, vykdytus su tikslu užkardyti prekybą žmonėmis Lietuvoje ir Ukrainoje, matyti, kad juos organizuoja ir juose dalyvauja teisėsaugos institucijos, valstybinės institucijos bei nevyriausybinių organizacijų. Ekspertai pažymi, kad Ukrainoje mokymai yra netolygiai paskirstyti šalyje, dažnai koncentruojami sostinėje. Be to,

---

²⁹ Trafficking in persons report 20 th edition. June 2020. P. 319. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d.] prieiga per internetą <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>.

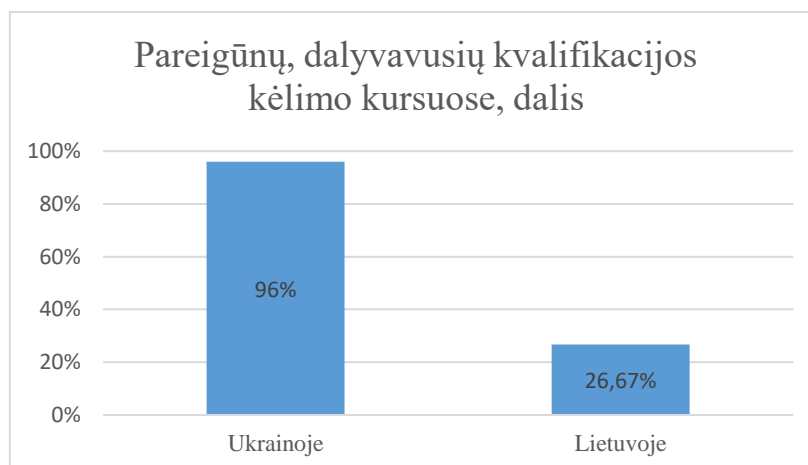
³⁰ Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018.. P. 14. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d.] prieiga per internetą <https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>.

kai kurie mokymai nėra tinkamai organizuojami. Atkreiptinas dėmesys, kad Ukrainoje dėl ekonominės situacijos, didelio pabėgėlių skaičiaus iš Donecko ir Luhansko regionų susiformavo palanki terpė prekybai žmonėmis. Mokymuose didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas prevencijai, o dabar didžioji dalis mokymų nukreipta į ikiteisminio tyrimo stadiją. Svarbu identifikuoti galimus prekiautojų gyvąją prekę – žmonėmis – taikinius: socialiai pažeidžiamas šeimas, vietas, kur dėl aukšto nedarbo lygio, regiono ekonominio neišsivystymo, korupcijos indekso ir kt. faktorių padidėja tikimybė, kad žmogus ieškodamas darbo užkibs ant sumaniai pateiktos prekybos žmonėmis organizatorių, vykdytojų informacijos. Socialiniai darbuotojai, vaikų teisių apsaugos tarnybos, vietinių valdymo organų valstybės tarnautojai turėtų būti įtraukiami į mokymus ir kartu su policijos pareigūnais keistis patirtimi, informacija.

Šio mokslinio tyrimo autoriai, siekdami tyrimo tikslų, 2019 m. kovo mėn. pagal iš anksto parengtą klausimų sąrašą atliko 30 policijos / valstybės sienos apsaugos / muitinės pareigūnų Ukrainoje ir 30 Lietuvos policijos pareigūnų struktūruotas apklausas.

Apklausose dalyvavusių pareigūnų darbo stažas teisėsaugos institucijose toks: Ukrainoje – 30 pareigūnų nuo 5 iki 15 m., Lietuvos Respublikoje – 6 pareigūnai iki 5 metų, 13 pareigūnų nuo 5 iki 15 m. ir 11 pareigūnų 15 m. ir didesnis darbo stažas.

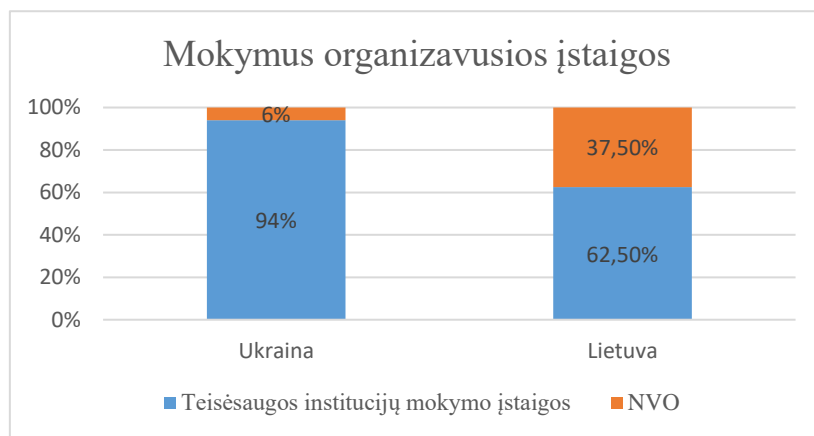
Į klausimą, ar per paskutiniuosius trejus metus (2016–2018) pareigūnai dalyvavo kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose, 96 proc. Ukrainos pareigūnų atsakė, kad dalyvavo daugiau kaip vieną kartą, tuo tarpu tik 26,67 proc. Lietuvos Respublikos pareigūnų atsakė, kad dalyvavo daugiau kaip vieną kartą.

1 pav. Pareigūnų dalyvavimo prekybos žmonėmis užkardymo mokymuose dažnumas.

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad Ukrainos pareigūnai ženkliai dažniau kėlė savo kvalifikaciją per 2016–2018 metus.

Į klausimą, kas organizavo mokymus, 94 proc. Ukrainos pareigūnų nurodė, kad mokymus organizavo jų atstovaujamos institucijos arba Vidaus reikalų ministerijos universitetas ir tik 6 proc. teigė, kad mokymus vedė nevyriausybinių organizacijų atstovai. 62,5 proc. Lietuvos Respublikos pareigūnų nurodė, kad mokymus organizavo policija ar jos mokymo institucija ir 37,5 proc. teigė, kad mokymus organizavo nevyriausybinių organizacijų.

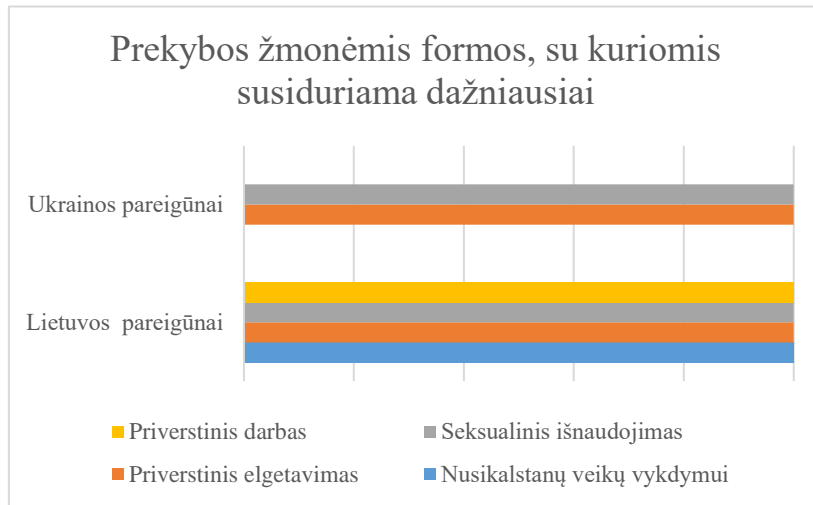

2 pav. Mokymus organizavusios įstaigos.

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad Ukrainos pareigūnams mokymus dažniausiai organizuoja jų atstovaujamos institucijos arba Vidaus reikalų ministerijos universitetas ir tik nedidelę dalį mokymų organizuoja NVO. Tuo tarpu Lietuvoje 2/3 mokymų pareigūnams organizuoja policija ir jos institucijos ir 1/3 organizuoja NVO. Nors šiame tyrime pateiktose ataskaitose³¹ matyti, kad ir Ukrainoje organizuojant mokymus aktyviai dalyvauja Ukrainos nevyriausybinių organizacijų, tačiau, matyt, nepakankamai, lyginant su valstybinėmis institucijomis.

Ukrainos pareigūnai atsakydami į klausimą, su kokiomis prekybos žmonėmis formomis dažniausiai susidūrė vykdydami tarnybą, nurodė, kad tai – priverstinis darbas, seksualinis išnaudojimas. Lietuvos pareigūnai atsakydami į šį klausimą teigė, kad dažniausiai susiduria su priverstiniu darbu, seksualiniu išnaudojimu, išnaudojimu nusikalstamų veikų vykdymui ir priverstiniam elgetavimui.

³¹ Trafficking in persons report 18 th edition. June 2018., Trafficking in persons report 19 th edition. June 2019., Trafficking in persons report 20 th edition. June 2020., Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018..

3 pav. Prekybos žmonėmis formos, su kuriomis susiduriama dažniausiai.

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad Ukrainos pareigūnai dažniausiai susiduria su priverstiniu darbu ir seksualiniu išnaudojimu. Lietuvos pareigūnai dažniausiai susiduria su priverstiniu darbu, seksualiniu išnaudojimu, priverstiniu elgetavimu ir priverstiniu nusikalstamų veikų vykdymu. Prekiautojai žmonėmis ieško naujų prekybos žmonėmis ir išnaudojimo formų, nors priverstinis elgetavimas ir priverstinis nusikaltimų vykdymas nėra naujos prekybos žmonėmis išnaudojimo formos, bet pastaruoju metu Lietuvoje dažnai padaromos.

Į klausimą, kokių žinių pareigūnai stokoja tirdami prekybą žmonėmis, dauguma Ukrainos ir Lietuvos pareigūnų nurodė, kad stokoja psichologijos žinių ir praktinių žinių, kaip atlikti apklausas. Tai patvirtina tiek Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtose ataskaitose pateiktos rekomendacijos, susijusios su mokymais ir kvalifikacijos tobulinimu, tiek GRETA ekspertų pateiktos rekomendacijos Lietuvai ir Ukrainai.

Į klausimą, kokios efektyviausios prevencinės priemonės (nurodytos buvo 4 – gyventojų švietimas, tinkami įstatymai, socialinės-psichologinės pagalbos tarnybos, pareigūnų kvalifikacijos kėlimo sistemos tobulinimas, kovojant su prekyba žmonėmis), Ukrainos ir Lietuvos pareigūnai daugiausiai minėjo, kad efektyviausios priemonės yra gyventojų švietimas apie prekybą žmonėmis, socialinės-psichologinės pagalbos tarnybų efektyvų darbą, išskyrė tinkamos įstatymų bazės sukūrimą ir pareigūnų kvalifikacijos kėlimo sistemos tobulinimą.

Apibendrinant šio tyrimo rezultatus galima teigti, kad pareigūnai stokoja psichologinių žinių ir praktinių įgūdžių apklausdami nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis. Ukrainos ir Lietuvos teisėsaugos pareigūnų nepakankamos žinios psichologijos srityje ir praktinių įgūdžių stoka atliekant įtariamųjų dėl prekybos žmonėmis apklausas sąlygoja nepakankamai

---

kokybiškas apklausas ir tai sumažina galimybę patraukti įtariamuosius baudžiamojon atsakomybėn, be to, neturint pakankamai žinių, kaip tinkami bendrauti su nukentėjusiais asmenimis, galima jų antrinė viktimizacija.

IŠVADOS

Iš Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento parengtų ataskaitų apie prekybos žmonėmis situacijas šalyse pastebima, kad 2020 m. Lietuva priskiriama 1 grupei, o Ukraina priskiriama 2 grupei. 2012 m. abi šalys turėjo vienodus reitingus ir buvo toje pačioje 2 grupėje. Taip pat matomas Lietuvos ir Ukrainos reitingų panašus svyravimas dešimties metų laikotarpiu.

Ataskaitų apie prekybos žmonėmis situaciją šalyse rekomendacijos, parengtos Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės Departamento, ir GRETA ekspertų pateiktos pastabos bei rekomendacijos dėl Europos Tarybos Konvencijos apie veiksmus prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimo ir specialistų mokymo Ukrainoje ir Lietuvoje labai panašios, tačiau pastebima, kad Lietuvoje dėmesys koncentruojamas į seksualinį išnaudojimą ir išnaudojimą priverstiniam darbui, o Ukrainoje – į išnaudojimą priverstiniam darbui.

Iš mokymų, vykdytų su tikslu užkardyti prekybą žmonėmis Lietuvoje ir Ukrainoje, matyti, kad juos organizuoja ir juose dalyvauja teisėsaugos institucijos, valstybinės institucijos bei nevyriausybinės organizacijos. Ekspertai pažymi, kad Ukrainoje mokymai yra netolygiai paskirstyti šalyje, dažnai koncentruojami sostinėje. Be to, kai kurie mokymai nėra tinkamai organizuojami.

Ukrainos ir Lietuvos teisėsaugos pareigūnų nepakankamos žinios psichologijos srityje ir praktinių įgūdžių stoka atliekant įtariamųjų dėl prekybos žmonėmis apklausas sąlygoja nepakankamai kokybiškas apklausas ir tai sumenkina galimybę patraukti įtariamuosius baudžiamojon atsakomybėn. Be to, neturint pakankamai žinių, kaip tinkamai bendrauti su nukentėjusiais asmenimis, galima jų antrinė viktimizacija.

Ukrainos ir Lietuvos pareigūnai nurodė šias efektyviausias prevencines priemones kovojant su prekyba žmonėmis: gyventojų švietimas apie prekybos žmonėmis grėsmes ir pavojus, socialinės-psichologinės pagalbos tarnybų efektyvus darbas, išskyrė tinkamos įstatymų bazės sukūrimą ir pareigūnų kvalifikacijos kėlimo sistemos tobulinimą.

PASIŪLYMAI

1. Į teisėsaugos pareigūnų rengimo programas įtraukti modulį/dalyką apie prekybos žmonėmis užkardymą.
2. Dažniau organizuoti kvalifikacijos tobulinimo mokymus policijos pareigūnams dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir ikiteisminio tyrimo atlikimo.

LITERATŪRA

1. Bazylevas I., Pajaujis V. Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas. Mokslo studija. Vilnius. 2015.
2. Melnyk A. Trafficking in Human Beings in Ukraine. DCAF. Migration and Security Sector Paper Series. 2014.
3. Sirgedienė R. Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo problemos administracinėje teisėje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius. 2014.
4. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3290.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
8. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. TAR, 2015-07-03, Nr. 10818.

Šaltiniai

9. Ataskaita Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje. Pirmasis vertinimo etapas. Patvirtinta 2015 m. kovo 20 d. Paskelbta 2015 m. birželio 5 d. P. 40. <https://rm.coe.int/168070d6c7>
10. Ataskaita Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje. Antrasis vertinimo etapas. Patvirtinta 2019 m. kovo 22 d. Paskelbta 2019 m. birželio 21 d. <https://rm.coe.int/greta-2019-08-fgr-lithuania-en/1680950076>
11. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos Ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m./* COM/2012/0286 final */.
12. Final report of OCP Organized crime portfolio. From illegal markets to legitimate businesses: the portfolio of organized crime in Europe. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GLOTiP_2018_BOOK_web_small%20%281%29.pdf
13. Trafficking in persons report 18 th edition. June 2018. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/282798.pdf>
14. Trafficking in persons report 19 th edition. June 2019. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-Trafficking-in-Persons-Report.pdf>

15. Trafficking in persons report 20 th edition. June 2020 <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>
16. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. First evaluation round. Adopted 4 July 2014. Published 19 November 2014..
17. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Ukraine. Second evaluation round. Adopted 13 July 2018. Published 22 November 2018. <https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-uk-en/16808f0b82>
18. UNODC Global report on trafficking in persons 2018. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GLOTiP_2018_BOOK_web_small%20%281%29.pdf
19. IOM Ukraine counter-trafficking programme at a glance. 2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52012DC0286>

COMPETENCIES OF OFFICIALS OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING IN UKRAINE AND LITHUANIA

Gediminas Bučiūnas¹, Vilius Velička²

Mykolas Romeris University¹, Vytautas Magnus University¹, Lithuanian Police School²

Summary

Processes of globalization in the modern world, military conflicts, high rate of jobless in some countries push some part of population move out from their permanent living space to another countries, continents and look for job. This situation has been masterly used by organized crime groups to pull socially vulnerable persons into traps of modern slavery. The International Labour Organization's report on "Global estimates of modern slavery: forced labour and forced marriage" states that "*at any given time in 2016, an estimated 40.3 million people are in modern slavery, including 24.9 million in forced labour and 15.4 million in forced marriage.*"³² Many countries signed and ratified conventions targeting this phenomenon, issued new or amended existed laws on tackling human being trafficking.

Main instrument in dealing with human being trafficking is police who works in close cooperation with other state institutions, non-governmental organizations. Knowledge and skills of state officials, representatives of civil society is one of the key for successful fight against human being trafficking.

The authors of this paper conducted comparative analysis on training courses for updating of skills amongst officials from the Republic of Lithuania and Ukraine law enforcement agencies. The results of analysis lead to conclude that state officials from both countries lack knowledge, skills in the human being psychology, interview technique of the victims and suspects.

Keywords: human being trafficking, prevention, pre-trial investigation, official of law enforcement agencies.

---

³² Report Global estimates of modern slavery: forced labour and forced marriage. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. rugsėjo 2 d.] prieiga per internetą https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang-en/index.htm.